

Gdy podejrzewasz, że dziecko jest krzywdzone

**Poradnik dla profesjonalistów zobowiązanych
do interwencji w przypadkach przemocy wobec dzieci**

Dzieci nie mogą same zatroszczyć się o siebie. Jeżeli podejrzewasz,
że dziecko jest krzywdzone, zadbaj o jego bezpieczeństwo.

Zareaguj!

kochamreaguje.pl

 **KOCHAM.
REAGUJĘ**

Spis treści

Czym jest przemoc wobec dzieci?	3
Jak rozpoznać przemoc?	3
Kontakt profesjonalisty z dzieckiem, które doświadczyło krzywdzenia	6
Kontakt profesjonalisty z rodzicem/opiekunem krzywdzonego dziecka	9
Jak interweniować w przypadkach przemocy wobec dziecka?	11
Szkoła	13
Policja	15
Służba zdrowia	16
Pomoc społeczna	17
Współpraca interdyscyplinarna	19

Copyright © 2008 Fundacja Dzieci Niczyje

www.fdn.pl

Grafika: Ewa Brejnakowska-Jończyk
Skład: Agnieszka Czulińska-Wendołowska

Czym jest przemoc wobec dzieci?

Przemoc wobec dzieci to stosowanie kar cielesnych, zadawanie cierpień psychicznych i inne formy poniżania dziecka. To także nie wywiązywanie się z opieki, które ma konsekwencje dla zdrowia fizycznego lub psychicznego dziecka. Przemocą jest także celowe zaniechanie działań, które mogłyby zapobiec krzywdzie dziecka. Sprawcami przemocy często są bliskie dziecku osoby, także rodzice lub opiekunowie. Przemoc wobec dzieci nie jest ściśle powiązana ze statusem społecznym czy materialnym rodziny; może zdarzyć się w każdym środowisku.

Przemoc wobec dzieci grozi różnego typu konsekwencjami. Mogą one pojawić się już w dzieciństwie (tzw. konsekwencje krótkoterminowe), ale występują także w dorosłym życiu (tzw. konsekwencje długoterminowe). Konsekwencje przemocy mogą dotyczyć wszystkich sfer życia dziecka, a potem osoby dorosłej: fizycznej, emocjonalnej, poznawczej i społecznej. Zdarza się, że emocjonalne konsekwencje przemocy są dla dziecka trudniejsze i bardziej bolesne niż fizyczne.

Przemoc wobec dzieci przybiera różne formy. Wszystkie one mogą być niszczące dla dziecka. Różne formy krzywdzenia dziecka często współwystępują ze sobą.

Jak rozpoznać przemoc?

Umiejętność rozpoznawania symptomów przemocy wobec dzieci jest konieczna, by móc ochronić je przed krzywdzeniem i zaniedbywaniem. Nie każdy musi bezpośrednio angażować się w rozwiązywanie trudnej sytuacji dziecka. Jednak zauważenie, że dzieje się coś niepokojącego i zareagowanie na to, jest warunkiem uzyskania pomocy przez dziecko.

Występowanie pojedynczego objawu na ogół nie jest dowodem na to, że dziecko doświadczyło krzywdzenia. Jeśli jednak symptom powtarza się, bądź kilka objawów występuje jednocześnie, prawdopodobieństwo, że mamy do czynienia z przemocą wobec dzieci zdecydowanie wzrasta. Podejrzanie, że dziecko doświadcza przemocy jest szczególnie uzasadnione, gdy z objawami u dziecka współwystępują określone zachowania rodziców lub opiekunów.

Osoby, które krzywdzą dzieci, starają się to ukryć. Dotyczy to zwłaszcza tych osób, które krzywdzą dzieci, zdając sobie sprawę z tego, że to, co robią, jest niewłaściwe. Takie osoby zachowują się często wobec otoczenia w przykładowy, niebudzący podejrzania sposób.

Część osób krzywdzi dzieci, nie zdając sobie sprawy z tego, że to, co robią, jest niewłaściwe i może mieć poważne skutki (np. stosując kary fizyczne, potrząsając niemowlęciem, nadmierne zawstydzając dziecko). Takie osoby zwykle nie ukrywają swojego zachowania.

Więcej informacji na temat problemu krzywdzenia dzieci można znaleźć na stronie www.dzieckokrzywdzone.pl.

I Zaniedbywanie to nie zaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych i emocjonalnych dziecka przez rodzica lub opiekuna; nie zapewnianie mu odpowiedniego jedzenia, ubrań, schronienia, opieki medycznej, bezpieczeństwa.

Na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- często jest nieobecne w szkole lub przedszkolu,
- kradnie jedzenie bądź pieniądze kolegom, żebrze,
- nie otrzymuje koniecznej opieki medycznej: szczepień, okularów itp.,
- jest często brudne, nieprzyjemnie pachnie,
- często jest ubrane nieodpowiednio do pogody, pije alkohol lub zażywa narkotyki, mówi, że w domu nie ma osoby, która mogłaby się nim zająć,
- popełnia czyny niezgodnie z prawem, np. akty wandalizmu kradzieże.

Rodzic lub opiekun:

- nie interesuje się sprawami dziecka,
- jest bezradny życiowo lub pogrążony w depresji,
- często nie dociera na umówione spotkania,
- nadużywa alkoholu lub zażywa narkotyki,
- całymi dniami przebywa poza domem, pozostawiając dziecko bez opieki.

I Przemoc fizyczna to celowe uszkodzenie ciała, zadawanie bólu lub groźba uszkodzenia ciała. Skutkiem przemocy fizycznej mogą być złamania, siniaki, rany cięte, poparzenia, obrażenia wewnętrzne.

Na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- ma widoczne obrażenia ciała (poparzenia, ślady po ugryzieniu, siniaki, złamania kości), których pochodzenie trudno jest wyjaśnić,
- boi się rodzica lub opiekuna,
- podawane przez nie wyjaśnienia dotyczące ran i siniaków nie są spójne z charakterem obrażeń.

Rodzic lub opiekun:

- podaje sprzeczne lub nieprzekonujące wyjaśnienia dotyczące obrażeń dziecka, bądź w ogóle odmawia wyjaśnień,
- stosuje surową dyscyplinę wobec dziecka, w tym kary fizyczne,
- nadużywa alkoholu lub narkotyków,
- ciągle obwinia i krytykuje dziecko.

I Przemoc seksualna to angażowanie dziecka w aktywność seksualną przez osobę dorosłą. Wykorzystywanie seksualne dzieci odnosi się do zachowań z kontaktem fizycznym (np. dotykanie dziecka, współżycie z dzieckiem) oraz do zachowań bez kontaktu fizycznego (np. pokazywanie dziecku materiałów pornograficznych, podglądanie, ekshibicjonizm). Przemoc ta może być jednorazowym incydem lub powtarzać się przez dłuższy czas.

Na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- przejawia dziwne bądź niezwykle dla swojego wieku zachowania seksualne (np. jest nadmiernie rozbudzone, dużo mówi seksie),
- jest wycofane, depresyjne, infantylnie się zachowuje, ma trudności w relacjach z rówieśnikami,
- odmawia przebijania się w towarzystwie innych (np. przed zajęciami sportowymi),
- nadużywa alkoholu lub narkotyków,
- pogorszyło się w nauce,
- ma trudności z chodzeniem lub siadaniem; doświadcza bólu intymnych części ciała,
- jest w ciąży lub jest chore wenerycznie,
- ucieka z domu,
- chwali się nagłym przypiływem gotówki lub prezentów.

Rodzic lub opiekun:

- przekracza dopuszczalne granice w kontakcie fizycznym z dzieckiem (np. podczas zabawy),
- nadużywa alkoholu lub narkotyków,
- nie utrzymuje relacji z osobami spoza najbliższej rodziny,
- przejawia nadopiekuńczość w stosunku do dziecka, ogranicza jego kontakty z rówieśnikami.

Przemoc emocjonalna to powtarzające się poniżanie, upokarzanie i ośmieszanie dziecka; wciąganie dziecka w konflikt osób dorosłych, manipulowanie nim; brak odpowiedniego wsparcia, uwagi i miłości; wymagania i oczekiwania wobec dziecka, którym nie jest ono w stanie sprostać.

Na co zwrócić uwagę?

Dziecko:

- zachowuje się w sposób nieadekwatny do wieku (w sposób zbyt dorosły bądź zbyt infantylny),
- wykazuje zaburzenia jedzenia (niedojada, nadmiernie się objada, wymiotuje),
- jest opóźnione w rozwoju fizycznym bądź emocjonalnym,
- moczy się bądź zanieczyszcza kałem,
- samookalecza się,
- ma problemy ze snem, nocne koszmary, boi się chodzić spać, ma objawy hipochondrii, hysterii, obsesji lub fobii.

Rodzic lub opiekun:

- ciągle obwinia, poniża i strofuje dziecko,
- nie interesuje się problemami dziecka, otwarcie odrzuca dziecko,
- faworyzuje jedno z rodzeństwa,
- w oczekiwaniach i wymaganiach wobec dziecka nie bierze pod uwagę jego możliwości,
- nadużywa alkoholu lub narkotyków.

Kontakt profesjonalisty z dzieckiem, które doświadczyło krzywdzenia

Zdarza się, że dziecko samo wybiera osobę, której zwierza się ze swoich problemów. Oznacza to, że darzy ją zaufaniem i wierzy, że może liczyć na jej wsparcie.

Jeżeli profesjonalista sam inicjuje rozmowę z dzieckiem, ważne jest, aby na wstępie zadbał przede wszystkim o zdobycie jego zaufania.

Rozmowa z dzieckiem na temat doznanej przez nie przemocy jest trudna zarówno dla profesjonalisty, jak i dla dziecka. Uświadomienie sobie własnych trudności oraz trudności dziecka ułatwia skuteczną pomoc.

Trudności w rozmowie na temat przemocy

Dziecko

- Uczucie wstydu
- Uczucie lęku o przyszłość własną i członków rodziny
- Chęć chronienia sprawcy oraz trwałości rodziny
- Lęk, że sprawca spełni swe groźby, gdy dziecko zacznie mówić
- Miłość do sprawcy
- Brak znajomości odpowiedniego słownictwa
- Brak wiary w możliwość zmiany swojej sytuacji

Profesjonalista

- Negatywne emocje: lęk, złość, bezradność
- Obawa przed dodatkowym skrzywdzeniem dziecka podczas rozmowy
- Obawa przed mieszaniem się w „nie swoje sprawy”, ściągnięciem na siebie gniewu sprawcy
- Brak znajomości odpowiedniego słownictwa, np. by rozmawiać o wykorzystaniu seksualnym
- Brak wiedzy na temat możliwości pomocy oraz procedur postępowania
- Poczucie osamotnienia, braku wsparcia ze strony innych profesjonalistów

Dzieci, które doznają krzywdzenia, są często silnie związane emocjonalnie ze sprawcą, szczególnie gdy do przemocy dochodzi w rodzinie. Dziecko może cierpieć i jednocześnie darzyć sprawcę miłością. Osoba interweniująca nie może kwestionować tych uczuć.

Organizacja rozmowy z dzieckiem

- Miejsce rozmowy powinno być miejscem neutralnym, możliwie cichym i bezpiecznym. Warto przygotować dodatkowe materiały: papier, kredki, maskotki. Lepiej, jeśli osoba prowadząca rozmowę nie siedzi za biurkiem, które oddziela ją od dziecka.
- Należy zadbać o odpowiednią ilość czasu na rozmowę. Ten czas powinien być zarezerwowany wyłącznie dla dziecka.
- Dziecko będzie czuło się lepiej i pewniej, gdy samo wybierze miejsce, w którym chce usiąść, oraz jeśli będzie miało koło siebie chusteczki i coś do picia.
- Przed rozmową z dzieckiem warto przemyśleć jej cel i zaplanować przebieg. Taki plan ułatwia rozmowę, chociaż jej przebieg powinien zależeć od stopnia otwartości i zachowania dziecka.

Celem rozmowy z dzieckiem jest nie tylko zebranie informacji o trudnych dla niego wydarzeniach, ale również udzielenie mu wsparcia.

Przebieg rozmowy

- Na początku rozmowy najważniejsze jest zbudowanie dobrej relacji z dzieckiem. Pomocna jest rozmowa na tematy neutralne, ale ważne dla dziecka (zainteresowania, sukcesy). Okaż mu, że interesujesz się nim, a nie tylko tym, czego chcesz się od niego dowiedzieć.

- Po nawiązaniu kontaktu z dzieckiem można przejść do pytań związanych z celem spotkania. Warto zacząć od pytań otwartych, – *Czy mógłbyś mi o tym opowiedzieć?; Chciałabym lepiej zrozumieć, co Ci się zdarzyło.*
- Nie zadawaj pytań sugerujących – *Czy to było na podwórku czy w domu?; Czy tata dotykał Twoich miejsc intymnych?*
- Pomocne w pogłębianiu kontaktu z dzieckiem i budowaniu w nim poczucia, że jest słuchane i rozumiane, jest tzw. parafrazowanie, tzn. powiedzenie własnymi słowami, tego, co powiedział rozmówca. Parafraza często zaczyna się od słów: *O ile dobrze zrozumiałam, powiedziałeś, że...*
- W kontakcie z dzieckiem pomaga odzwierciedlanie jego emocji. Odzwierciedlanie pomaga dziecku nazywać i doświadczyć tego, co czuje. Możemy powiedzieć – *Widzę, że jest ci smutno.*
- Staraj się rozmawiać prostym językiem. Musi on być adekwatny do poziomu rozwoju dziecka. Rozmawiając z małym dzieckiem używaj zdań pojedynczych, nie stosuj podwójnych przeczeń, unikaj zaimków.
- Rozmowa o doznanej przemocy jest dla dziecka poruszająca emocjonalnie. Może płakać, okazywać strach, ból, być mocno zawstydzona lub złościć się. Nie zaprzeczaj jego uczuciom i nie bagatelizuj ich.
- Warto, aby dziecko podczas rozmowy usłyszało, że:
  - nie jest winne temu, co się stało,
  - nie ponosi również winy za to, że nie powiedziało od razu o tym, co mu się przydarzyło,
  - inne dzieci mają podobne doświadczenia i nie ono jedyne ma taki problem,
  - bardzo dobrze, iż komukolwiek o tym powiedziało,
  - otrzyma pomoc.

Konieczniew poinformuj dziecko, co dalej będzie się działo, z kim będziesz rozmawiał, próbując mu pomóc.

Czego należy unikać podczas rozmowy z dzieckiem:

- Poczieszania, blokowania przeżywania emocji: *Nie płacz. Nie przejmuj się. Bądź dzielny.*
- Oferowania dziecku bliskości fizycznej. Dzieci, które doznały krzywdzenia – zwłaszcza fizycznego – mają złe skojarzenia związane z dotykiem. Przytul je tylko wtedy, kiedy wyraźnie do tego dąży.
- Pytań zaczynających się od „dlaczego”. Dzieci mogą przeżywać dodatkowy wstyd i lęk, gdy nie potrafią czegoś wyjaśnić. Ponadto pytania rozpoczynające się od „dlaczego” często obciążają odpowiedzialnością i winą. *Dlaczego tam poszłaś? Dlaczego nie powiedziałaś o tym mamie?*
- Kwestionowania tego, co mówi dziecko, nawet jeśli to, co słyszysz, nie wydaje ci się prawdopodobne. Nie próbuj samodzielnie rozstrzygnąć, czy dziecko mówi prawdę. To zadanie dla wymiaru sprawiedliwości.
- Krytykowania, poprawiania słownictwa dziecka oraz braku spójności i logiki jego wypowiedzi.

- Dopytywania o szczegóły zdarzenia.
- Składania pochopnych obietnic. Niespełnione obietnice mogą jeszcze bardziej utrudnić dziecku zaufanie osobom dorosłym w przyszłości.
- **Pod żadnym pozorem nie obiecuj dziecku, że zachowasz tę rozmowę w tajemnicy. Taka obietnica zamyka ci drogę do podjęcia jakiegokolwiek interwencji.**

Rozmowa z dzieckiem powinna być zawsze zakończona sporządzeniem notatki służbowej. Zapisz dokładnie treść rozmowy i użyte przez dziecko, i przez Ciebie słowa. Nie należy jednak tworzyć notatek w trakcie spotkania. Podczas rozmowy z dzieckiem całkowicie skoncentruj się na kontakcie z nim.

Kontakt profesjonalisty z rodzicem/opiekunem krzywdzonego dziecka

Poza umiejętnością kontaktu z dzieckiem, które doznało krzywdzenia lub występuje co do tego podejrzenie, w pracy profesjonalisty bardzo ważny jest kontakt z rodzicami/opiekunami dziecka.

Kontakt z rodzicem dziecka, który sam jest sprawcą przemocy lub też niedostatecznie ochronił swoje dziecko, może budzić w profesjonalistę wiele trudnych emocji: złość, lęk, wrogość. Emocje te są naturalne i nie muszą one przekreślać możliwości nawiązania współpracy z rodzicami.

Kontakt z rodzicami/opiekunami dziecka może pełnić wiele funkcji.

- Pozwala poznać szerszy kontekst zachowań dziecka.
- Dostarcza wiedzy na temat środowiska, w jakim wychowuje się dziecko.
- Pozwala ocenić stopień zainteresowania rodzica/opiekuna dzieckiem, jego wiedzę na temat dziecka.
- Pozwala stwierdzić, czy rodzic/opiekun zauważył jakieś niepokojące fakty, sytuacje.
- Dostarcza rodzicowi/opiekunowi wsparcia, wiedzy na temat sytuacji dziecka i możliwych form pomocy.

Organizacja rozmowy

- Podobnie jak w przypadku rozmowy z dzieckiem bardzo ważne jest zadbanie o bezpieczne miejsce i odpowiednią ilość czasu na rozmowę. Przed rozmową warto przygotować informacje (oferta, adresy, telefony) o instytucjach mieszczących się w pobliżu miejsca zamieszkania rodzica, pomagających dziecku i rodzicom w trudnych sytuacjach. Istotne jest, aby na tyle, na ile to możliwe, pozyskać rodziców do współpracy. Należy unikać oceniania ich i oskarżania.

Można zacząć rozmowę od słów: *Niepokoje się o Anię, bo zauważyłem, że jest od jakiegoś czasu smutna; Martwię się, bo zauważyłem, że Maciej przychodzi na zajęcia rozdrażniony.*

- Cel i planowany sposób rozmowy różnią się w zależności od informacji uzyskanych od dziecka, okoliczności sprawy oraz tego, jaka była rola rodziców/opiekunów w tym wydarzeniu.

Dziecko mogło doświadczyć przemocy ze strony osób spoza rodziny lub ze strony członków rodziny. W obydwu tych sytuacjach rozmowa powinna przebiegać w odmienny sposób.

Gdy sprawcą przemocy nie jest rodzic:

- informacja, że dziecko doświadczyło lub prawdopodobnie doświadczyło krzywdzenia zwykle wywołuje u jego rodziców silne reakcje emocjonalne (np. lęk, złość, poczucie winy). Lepiej jest, aby ujawniły się one w rozmowie z profesjonalistą, a nie w obecności dziecka. W takiej sytuacji warto wspierać rodziców mówiąc:
  - *Możecie teraz wiele zrobić jako rodzice, aby pomóc swojemu dziecku;*
  - *Fakt, że wasze dziecko odważyło się powiedzieć o tym, co je spotkało, dobrze rokuje na przyszłość;*
  - *To, że dziecko nie powiedziało Wam, co się zdarzyło, może świadczyć o tym, że chciało Was chronić, ponieważ jesteście dla niego ważni;*
  - *To, co się stało waszemu dziecku, nie musi mieć długotrwałego wpływu na nie i Waszą rodzinę;*
- poinformuj rodziców, jak powinni zachowywać się wobec dziecka. Ważne jest, aby skoncentrowali się przede wszystkim na pomocy, a nie na wzajemnym obwinianiu siebie za zaistniałą sytuację. Powtarzaj rodzicom, że ważne jest zapewnianie dziecka, że wierzy się w to, co ono mówi oraz że to, co się stało, nie było jego winą;
- trzeba wesprzeć rodziców w znalezieniu odpowiedniej profesjonalnej pomocy (skontaktowanie z prawnikiem, psychologiem, udzielenie informacji o instytucjach świadczących pomoc dzieciom i rodzicom);
- spotkanie z rodzicami powinno zakończyć się ustaleniem przebiegu dalszego postępowania dotyczącego ujawnionego faktu przemocy wobec dziecka.

Gdy sprawcą przemocy jest drugi z rodziców:

- nie oceniaj, nie krytykuj, nie obrażaj się na rodzica, ponieważ powinieneś go pozyskać do dalszej pracy nad ochroną dziecka. Jeżeli widzisz szansę na podjęcie takiej współpracy, poinformuj go, jakie są dalsze procedury postępowania w takich sytuacjach (pomoc psychologiczna i socjalna dla dziecka i rodziny, poinformowanie przez rodzica prokuratury i zwrócenie się o pomoc do sądu rodzinnego oraz ewentualną pomoc medyczną dla dziecka);

- rozmowa powinna być zakończona zawarciem z rodzicem konkretnej umowy: co rodzic powinien zrobić i w jakim terminie, oraz jakie kroki podejmie profesjonalista, jeśli rodzic nie wywiąże się z tych ustaleń;

- jeżeli rodzic odmawia współpracy i jesteś przekonany, że nie będzie chronił dziecka, nie pozostaje Ci nic innego, jak poinformowanie go, że to Ty zawiadomisz sąd rodzinny lub prokuraturę o niepokojącej sytuacji dziecka.

Jeżeli zachodzi prawdopodobieństwo, że doświadczana przez dziecko przemoc poważnie zagraża jego zdrowiu lub życiu, należy przede wszystkim jak najszybciej zawiadomić o tym fakcie policję lub prokuraturę.

Jak interweniować w przypadkach przemocy wobec dziecka?

Dziecko, czyli osoba poniżej 18. roku życia, nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych i nie może w swoim imieniu skutecznie podejmować takich czynności. Nie może zatem zgłosić policji, prokuraturze czy sądowi rodzinnemu, że jest krzywdzone. W tej sytuacji na dorosłych, zwłaszcza na profesjonalistów, którzy mają kontakt z dziećmi z racji wykonywanego zawodu, spoczywa szczególnie obowiązek reagowania w przypadku podejrzenia, że dziecko doświadcza przemocy.

Obowiązek zawiadomienia odpowiednich instytucji wymiaru sprawiedliwości o przestępstwie wobec dziecka lub zagrożeniu jego dobra wynika z następujących aktów prawnych:

■ Kodeksu postępowania karnego – art. 304

- § 1. *Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. (...)*
- § 2. *Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.*

■ Kodeksu postępowania cywilnego – art. 572

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuraturach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

■ Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 29 lipca 2005 r. – art. 12.

Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym policję lub prokuratora.

Aby skutecznie realizować obowiązki wynikające z aktów prawnych oraz realnie chronić dzieci, zasadne jest w instytucjach zajmujących się ochroną dziecka przed krzywdzeniem stworzenie procedur, bazujących na obowiązujących aktach prawnych oraz ustawach branżowych.

Szkoła

Ustawa o systemie oświaty zobowiązuje szkołę do wspomagania wychowawczej roli rodziny oraz do zapewnienia opieki uczniom pozostającym w trudnej sytuacji życiowej. Rola szkoły w systemie ochrony dziecka przed krzywdzeniem jest bardzo znacząca.

Nauczyciele mają możliwość regularnego obserwowania funkcjonowania dziecka oraz zmian w jego zachowaniu. Pedagog i psycholog szkolny ma możliwość zdiagnozowania sytuacji szkolnej i rodzinnej dziecka.

W przypadku uzyskania informacji, że uczeń, który nie ukończył 18 lat, jest ofiarą przemocy lub przestępstwa, szkoła powinna podjąć następujące kroki:

1. Nauczyciel sporządza notatkę służbową i przekazuje informację wychowawcy klasy/ pedagogowi szkolnemu/dyrektorowi szkoły.
2. Pedagog szkolny wzywa do szkoły rodziców/opiekunów prawnych, przekazuje im uzyskaną informację. Przeprowadza rozmowę z rodzicami. Przeprowadza również rozmowę uczniem w obecności wychowawcy.
3. Pedagog szkolny sporządza opis sytuacji szkolnej i rodzinnej dziecka na podstawie rozmów z uczniem, nauczycielami, wychowawcą i rodzicami oraz plan pomocy dziecku, który uwzględnia sposoby zapewnienia dziecku bezpieczeństwa oraz opis wsparcia, jakie szkoła może zaoferować dziecku. Przygotowuje informację o placówkach pomocy dziecku, jeżeli jest taka potrzeba. Ofertę placówek przekazuje rodzicowi/opiekunowi.
4. Ustala z rodzicami/opiekunami prawnymi plan pomocy dziecku, poprzez określenie sposobu zapewnienia bezpieczeństwa dziecku i zobowiązanie do skonsultowania dziecka i rodziny przez psychologa. W miarę możliwości ustala harmonogram kontaktów z osobami i instytucjami wspierającymi rodzinę w sytuacji przemocy wobec dziecka.
5. Informuje rodziców/opiekunów prawnych o konsekwencjach prawnych stosowania przemocy wobec dziecka i obowiązkach szkoły zgłaszania do prokuratury oraz sądu rodzinnego i nieletnich przypadków przemocy wobec małoletniego.
6. Pedagog szkolny informuje o swoich działaniach dyrektora szkoły.

7. Jeżeli rodzice odmawiają współpracy lub odmawiają podjęcia działań proponowanych przez szkołę, dyrektor szkoły składa zawiadomienie o podejrzeniu przestępstwa do prokuratury lub wnioski o wgląd w sytuację rodziny do sądu rodzinnego i nieletnich niezwłocznie.
8. Dyrektor szkoły składa zawiadomienie o podejrzeniu przestępstwa do prokuratury i/lub wnioski o wgląd w sytuację rodziny do sądu rodzinnego i nieletnich w każdej sytuacji, kiedy dziecko jest ofiarą przestępstwa.
9. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tych instytucji.

Policja

Zgodnie z Ustawą z dnia 6 kwietnia 1990 r. o policji, do podstawowych zadań tej instytucji należą min.: ochrona życia i zdrowia ludzi, organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi oraz wykrywanie przestępstw i ściganie ich sprawców.

Policja ma zatem obowiązek reagowania w sytuacji zagrożenia życia, zdrowia i bezpieczeństwa dziecka oraz w sytuacji stwierdzenia przestępstwa wobec dziecka. Policja jest instytucją, z której interwencji powinni korzystać profesjonalści w sytuacjach kryzysowych.

1. Przeprowadzając interwencję, policjant podaje swoje imię i nazwisko, stopień, nazwę jednostki oraz numer służbowy.
2. Dzieci poniżej 15. roku życia, które są ofiarami przestępstw zawartych w dziale XXV i XXVI Kodeksu karnego, podlegają specjalnej procedurze przesłuchania i nie mogą być przesłuchiwane przez policję.
3. Policja przeprowadza szczegółowy wywiad i ustalenia, czy istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa.
4. Informuje opiekuna prawnego małoletniego pokrzywdzonego o organizacjach i instytucjach wspierających ofiary przestępstwa, a jeśli on sobie tego życzy – kontaktuje go z nimi.
5. Obligatoryjnie wypełnia „Niebieską Kartę” i sporządza notatkę z wyczerpującą informacją o zdarzeniu, w szczególności z uwzględnieniem danych o świadkach.
6. Wykonuje dokumentację fotograficzną zniszczeń (pomieszczeń lub przedmiotów), obrażeń ofiary, zabezpiecza odzież.
7. Podejmuje decyzję o ewentualnym zatrzymaniu sprawcy.
8. W sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia dziecka podejmuje decyzję o umieszczeniu dziecka w placówce interwencyjnej, szpitalu, placówce rodzinnej, domu dziecka lub oddaje pod opiekę osobie spokrewnionej. O powyższych działaniach zawiadamia właściwy sąd rodzinny i nieletnich.
9. Przekazuje informację „Niebieska Karta” dzielnicowemu właściwemu ze względu na miejsce zdarzenia.
10. Dzielnicowy prowadzi postępowanie w ramach procedury „Niebieskiej Karty”, sprawuje nadzór nad wykonaniem dozoru, jeżeli został zastosowany, a zgromadzoną dokumentację dołącza do akt sprawy.

Służba zdrowia

Międzynarodowa klasyfikacja chorób i problemów zdrowotnych ICD-10 wyróżnia jednostkę chorobową T74 – zespoły maltretowania, w której sklasyfikowane są zespoły wszystkich form krzywdzenia dziecka.

Wystąpienie jednego z tych zespołów staje się problemem medycznym, podlegającym interwencji służby zdrowia.

Przedstawiciele służby zdrowia, podobnie jak wszyscy inni, są prawnie zobowiązani do podejmowania interwencji w sytuacji krzywdzenia dziecka. Przepisy dotyczące zachowania tajemnicy zawodowej nie wykluczają podjęcia interwencji. Ustawa o zawodzie lekarza w art. 40 definiuje tajemnicę zawodową lekarza, jednakże w paragrafie 2 określa możliwości odejścia od niej. Lekarz może odstąpić od zachowania tajemnicy w sytuacji, gdy zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób.

Analogiczne przepisy dotyczące tajemnicy zawodowej znajdują się w Ustawie o zawodach pielęgniarzy i położnej.

1. W sytuacji stwierdzenia w czasie badania ambulatoryjnego lub szpitalnego krzywdzenia dziecka, lekarz/pielęgniarka umieszcza w dokumentacji wewnętrznej (historii zdrowia i choroby), wpis o symptomach przemocy wobec dziecka oraz informacje uzyskane od dziecka i rodzica/opiekuna
2. Przekazuje uzyskaną informację przełożonemu (kierownikowi przychodni, ordynatorowi/ oddziałowej).
3. Przełożony składa wniosek o wgląd w sytuację rodziny do sądu rodzinnego i nieletnich i/lub zawiadomienie o podejrzeniu przestępstwa do prokuratury.
4. W sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia dziecka lekarz/pielęgniarka wzywa policję.
5. Lekarz może podjąć decyzję o zatrzymaniu dziecka w szpitalu, jeżeli uważa, że powrót do domu narazi dziecko na krzywdzenie. W przypadku podjęcia takiej decyzji ma obowiązek niezwłocznie powiadomić sąd rodzinny i nieletnich właściwy dla położenia szpitala wraz z opisem sytuacji i przyczyn podjęcia działań.

Pomoc społeczna

Jednym z ustawowych zadań pomocy społecznej jest opieka nad rodziną i dzieckiem. Obowiązki ustawowe pracowników pomocy społecznej, w tym również tryb przyznawania świadczeń powodują, że pracownicy opieki społecznej mają bezpośredni wgląd w funkcjonowanie rodziny. Działania, takie jak wywiad środowiskowy, udzielanie świadczeń finansowych, wizyty podopiecznych w ośrodku pomocy społecznej, umożliwiają pracownikowi społecznemu stały kontakt z rodziną i dają wiedzę o wzajemnych relacjach członków rodziny.

Ustawa o pomocy społecznej nakłada na pracowników pomocy społecznej szereg obowiązków w zakresie pomocy dziecku. Powinni oni wspierać rodziny mające trudności w wypełnianiu swoich zadań oraz dzieci z tej rodziny w formie:

1. Poradnictwa rodzinnego;
2. Terapii rodzinnej rozumianej jako działania psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne, mające na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania jej zadań;
3. Pracy socjalnej;
4. Zapewnienia dzieciom opieki i wychowania poza rodziną.

Realizując prawo dziecka do ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem, pracownik pomocy społecznej mający podejrzenie krzywdzenia dziecka:

1. Przeprowadza rodzinny wywiad środowiskowy;
2. Sporządza notatkę służbową i wpis do dokumentacji rodziny;
3. W przypadku stwierdzenia przemocy w rodzinie wypełnia formularz „Pomoc społeczna – Niebieska Karta”, stanowiący załącznik do rodzinnego wywiadu środowiskowego;
4. W celu ustalenia sytuacji dziecka lub sposobów pomocy dziecku może wystąpić do placówek, organów i jednostek administracyjnych z wnioskiem o udzielenie informacji o dziecku i jego sytuacji;
5. Po przeprowadzeniu diagnozy i stwierdzeniu przemocy wobec dziecka składa wniosek o wgląd w sytuację rodziny do sądu rodzinnego i nieletnich i/lub zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa do prokuratury. O swoich działaniach informuje przełożonego;

6. W sytuacji bezpośredniego zagrożenia dobra dziecka, w szczególności zagrożenia zdrowia lub życia dziecka, porzucenia dziecka, gdy nie jest możliwe ustalenie tożsamości rodziców lub miejsca ich pobytu, wzywa policję, która umieszcza dziecko bez zgody opiekunów prawnych/rodziców w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Należy pamiętać, że pomoc dziecku krzywdzonemu nie kończy się w momencie zawiadomienia organów wymiaru sprawiedliwości. Dla profesjonalistów zaczyna się wtedy praca z dzieckiem i rodziną nad poprawą sytuacji dziecka. Postępowania sądowe zarówno karne, jak i rodzinne mogą zakończyć się orzeczeniami sądów w zakresie ukarania sprawcy oraz uregulowania sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka. Rodzina może zostać objęta dozorem kuratora, dziecko może być umieszczone w placówce lub rodzic krzywdzący może zostać skazany na karę pozbawienia lub ograniczenia wolności, może też zostać orzeczony zakaz bezpośredniego kontaktu z dzieckiem.

Na sprawcę przestępstwa przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego oraz przestępstwa z użyciem przemocy przeciwko osobie najbliższej mogą zostać nałożone środki karne, np.: zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi, czy obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu.

Współpraca interdyscyplinarna w przeciwdziałaniu krzywdzeniu dziecka

Współpraca interdyscyplinarna to współdziałanie specjalistów różnych dziedzin w celu:

1. zapewnienia pomocy dziecku krzywdzonemu (w konkretnym przypadku) lub/i
2. poprawy sposobów udzielania pomocy dzieciom krzywdzonym i ich rodzinom (tworzenie lokalnej polityki wobec problemu i wypracowywanie procedur działania w przypadkach krzywdzenia dzieci).

Żaden pojedynczy profesjonalista ani instytucja państwowa nie jest w stanie realnie poprawić sytuacji krzywdzonego dziecka. Najlepszą odpowiedzią na przypadek krzywdzenia lub wykorzystywania dziecka, jest utworzenie zespołu interdyscyplinarnego, w ramach którego współpracować mogą specjaliści różnych służb. Umożliwia to spojrzenie na sytuację dziecka z różnych perspektyw. Ważne jest, by wszyscy członkowie zespołu mieli wspólny cel: wszechstronną pomoc dziecku krzywdzonemu – umożliwienie mu rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i fizycznego oraz uchronienie go od krzywdy i zaniedbania.

Więcej informacji na temat interdyscyplinarnej pomocy dzieciom krzywdzonym i zespołach interdyscyplinarnych można znaleźć na stronie www.pomagajmyrazem.pl.

**Poinformuj dzieci o numerze bezpłatnego
Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży**

116 111

Plus

RAZEM LEPIEJ

MINISTERSTWO PRACY
I POLITYKI SPOŁECZNEJ

